

ADALÉKOK GYÖNGYÖSI ISTVÁN ÉS THÖKÖLY IMRE
KAPCSOLATÁHOZ

Ma már nagyon nehéz Gyöngyösi Istvánra vonatkozó ismeretlen, új, kiadatlan adatokra lelni. Hosszas külföldi és hazai levéltári kalászatolgatás után is csupán néhány apróság került a kutatók elé. Közülük idéznék az alábbiakban kétőt, amelyek a költő életviszonyainak jobb megismeréséhez, kalapács és üllő között alakuló életstratégiáinak alaposabb megértéséhez járulhatnak hozzá.

A Széchy Mária bécsi őrizetével felmerülő ügyes-bajos teendők, illetve ön-maga tisztázásának terhétől úrnője kiszabadulásával még biztosabban mentesülő ügyvéd-költő 1672-től Andrassy I. Miklós (?–1686), a későbbi gömői főispán szolgálatába állt, illetve Gömör vármegye képviselőjében is vállalt megbízatásokat. Ilyen volt például az 1681-es soproni országgyűlésen áprilistól decemberig, az országgyűlés megnyitásától annak végéig megyei követként való részvétele, ahol *Kesergő Nympháját* is átadhatta a Kardos Griffnek, a nádorrá választott Esterházy Pálnak.

A következő év(ek)ben pedig már a töröktől „Felső-Magyarország ura és fejedelme” címmel kitüntetett Thököly Imrénél járt el főispánja, illetve megyéje érdekeinek közvetítésében, amely akciói nyomán, Thökölynek a vidékről való fokozatos elvonulásával párhuzamosan máris súlyos egzisztenciális válságba került: a császáriak konfiskálni akarják birtokait.

Helyzete korántsem lehetett egyszerű: kenyéradói aktuális politikai állásfoglalásától, s az őt körülvevő gyakori katonai-hatalmi változások kegyetlenkedési és toleranciafokától függött. Lakóhelyét, Krasznahorka várát, illetve váralját Thököly 1678 óta meg akarta szerezni, s a császárpárti Andrassy Miklós csak súlyos pénzen tudta megtartani, majd Thököly e váltságdíj ellenére elfoglalta a várat. Andrassy főispánként részt vett a soproni diétán, de a császár és a fejedelem közti 1682. novemberi fegyverszünet után Thököly magához rendelte, s Eperjes városában valójában fogságban tartotta, ahonnan való kiszabadulásában Gyöngyösi pénzére is szükség volt. Fia, II. Péter (?–1714), akinek a költő *Charicliáját* ajánlotta, végig kitartott Habsburg-hűségében, de a várat végül is ő engedte át Thökölynek. Másik fia, II. György pedig Thökölynél kezdte katonai pályafutását, s 1685-ben ő védte a császári hadaktól Krasznahorka várát. (1698-ban, Thököly elfogásáról értesülve adta csak át a

várat, s át is állt a császári oldalra, 1704-ben pedig Rákóczi ezredese, 1708-tól 1711-ig gyalogsági tábornoka volt.)¹

1682 júliusának végén – alig néhány héttel a Zrínyi Ilonával tartott esküvő után – a Kassát vívó, s azt augusztusban el is foglaló Thököly táborába volt kénytelen Gyöngyösi menni, hogy a Krasznahorka várából fokozatosan Eperjesre szorult Andrassy Miklóstól szóbeli üzenetet vigyen Thökölynek. Erről a fejedelem leveléből értesülünk:

Spectabilis ac Magnifice Domine mihi observandissime!

Az Nemes Gömör Vármegye követjei hozzám érkezések alkalmatosságával vettem az kegyelmed látogató levelét is becsülettel, s köszönöm kegyelmed jóakarátját kegyelmednek, hogy rólam nem feledkezett. Én is azért, valaminthogy eddég, úgy továbbra is kívánok kegyelmednek minden illendő dolgokban szolgálnom s kedveskednem, úgymint hogy Gyöngyösi István Uram által lött kegyelmed izenetét midőre megértettem, kívántam is őkegyelmével beszéllesem, s mint resolváltam magamot, megmondhatja kegyelmednek. Éltesse Isten sokáig kegyelmedet.

Ex castris ad Cassoviam positis 31. Julii, 1682.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Ad serviendum paratissimus
Comes Emericus Thököly²

Immár Kassát birtokolva, Thököly 1683. január 11-ére részleges országgyűlést hirdetett a városba. Ide Andrassy Miklós is elment ugyan, de csak a fejedelem üdvözlésére, s mint leveléből megtudjuk, ügyeinek további képviselést ismét csak Gyöngyösire bízta: „Az Nagyságod méltóságos parancsolatja szerént ide az mostani Kassára rendeltetett consultatióra eljővén, magam ugyan praecise csak az Nagyságod udvarlására, képemben való követemet penig hagyom itten nemzetes Gyöngyössy István Uramat...” (Kassa, 1683. január 13.)³

Gömör vármegye Rozsnyóbányán 1682. (sic!) január 7-én kelt megbízólevele szerint Szakmári Király Jánost és Gyöngyösi Istvánt delegálták a gyűlésre, s kéri Thökölyt, hogy mind magán- s mind közügyekben tekintse őket követeknek, szavuknak adjon hitelt, s döntése után bocsássa őket vissza.⁴

¹ Soós István, *A csíkszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrassy család*, in *Betlér és Krasznahorka. Az Andrassyak világa*, írta és a képeket válogatta BASICS Beatrix, szerk. RÁCZ Árpád, Rubicon-Ház Bt., 2005, 14–43.

² A levél modern átírása a lőcsei állami levéltárban levő eredeti alapján. Csak az aláírás autográf. Státny archív v Levoči. Andrassy, Betliar. Fond AB. Súkromné písomnosti. Korešpondencia so Stef. Gyöngyösym.

³ MOL, G 2, II, 1. Levelek Thökölyhez. 344. Mikrofilm: 49600.

⁴ Uo., 346.

A megyének ugyanazon év február 20-án, március 30-án és június 3-án Thökölyhez írt levelei, amelyekben a rájuk kirótt elviselhetetlen terhekről, a minden oldalról elszenvedett pusztításokról panaszkodnak, valószínűleg Gyöngyösi fogalmazását őrzik, s az ő kézírásában maradtak fenn. Máig hangzik belőlük a szerző(k) körültekintő, a megye lakosait óvó, felelősségteljes gondossága, a helyzet reménytelenségének hangsúlyozása.⁵

Valószínűleg az efféle, a magánérdekek és a közügyek képviselte miatt egyaránt, ám hol készséggel, hol kényszerűségből vállalt közvetítő szerepe miatt – s esetleg hozzájárulhatott ehhez a Thököly Imre és Zrínyi Ilona házasságát üdvözlő, s a fejedelmet dicsőítő vers híre is? – kellett a helyzete bonyolultságát jelző mentegetőző levelét Rozsnyóról 1685. május 27-én feltehetőleg a Szepesi Kamara Generalatusságának megírnia: „Angello Mihály uram ökegyelme a csetneki némely urak tiszteinek die 23. praentis írott leveléből esett értésemre, hogy azon levélben specificált possessorok között az én kevés jószágomat is confiscáltatni parancsolná a nemes Kamara, amelyre amint-hogy okadásomat nem tudom, úgy azt remélni sem tudhatom.

Minekutána pedig sokat gondolkodtam volna arról, miből vehetett légyen alkalmatosságot azon nemes Kamara, nem találhattam fel ebben egyebet, hanem hogy Krasznahorka váralján levén ordinaria residentiám (amíg ottan continue perseverálhattam), a várnak és az Uraknak mostani állapotjokra nézve vétettem talám valami suspitióban. De ámbár ottan resideáljak is olykor, amikor az alkalmatosság engedi, minthogy nincsen is nekem más helyen semmi oeconomiám, és ha ezt üdőnek előtte totaliter elhagyom, élhettelenné maradok nevedéken s apró feles gyermekimmel. Azzal mindazonáltal semmi oly dologban nem involváltam magamat, amely valami infidelitást hozna magával, másképpen, hanem ha a nemes Vármegyének a mostani üdőhöz való maga alkalmaztatása (amelyben nekem is accomodálnom kell magamat) magyaráztatnék annak. Sőt, hogy annyival inkább elkerülhetném a suspitiót, akitől eleitül fogvást féltem, mihelt a várnak elébbeni állapotja változott, elbúcsúztam mindjárt az ott való szolgálattól, és azóta a nemes Vármegye dolgaiban is a méltóságos Generalatus előtt viselt követségemben, mind másutt Őfelsége szolgálatját illető alkalmatosságokban impendált szolgálatimmal más opinióra adhattam inkább okot, hogysemmint azzal ellenkező valamely suspitióra, annyival inkább jószágom confiscáltatására. Ugyanis ha va[la]mi oly vétkes cselekedetemnek férge rágná conscientíámat, vajon mertem volna-e az említett dolgokban, mind azon méltóságos Generalatus előtt, mind másutt az Őfelsége tisztei és vitézlő rendei között oly bízvást járnom, amint jártam, és data occasione járok mostan is. Hogy pedig én praemissis annál jobban declarálhatnám innocentíámat, magam mennék által mindjárt Nagyságod s kegyelmetek eleiben, ha a nemes Vármegye levelében declarált követség dolga nem vettetik vala nyakamban, amely alól eleget igyekeztem is

⁵ Uo., 348., 350., 352.

megmenekednem, de annak semmi úttal nem lehet szerit tennem. Isten végben engedvén azt vinnem, ha Nagyságod és kegyelmetek úgy fogja parancsolni, s az utaknak most hamar interveniálható veszedelmes volta meg nem tartóztat, kész leszek ennekutána is praesentálnom magamat. Kérem azonban nagy alázatosan Nagyságodat s kegyelmeteket, így értvén dolgomat, ne neheztelje Angello Mihály uramnak őkegyelmének committálni, supersedeáljon említett jószágomnak confiscáltatásátúl, ha pedig azt medio tempore peragáltatni találná, úgy is remittáltatni azon jószágomat. Ha arra érdemes leszek, hogy confiscáltassék, jövődőben is végben vitetheti azt Nagyságod és kegyelmetek.”⁶

⁶ MOL, E 254, 1685. május. No. 44. (Tusor Péter gyűjtéséből.) Angello Mihály: Michael Angelo Jaquemod királyi jószágigazgató Murányban és Szendrőben.